

ВИХОВНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ

УДК 378.147:16

Людмила Паньків,
Ольга Чурікова-Кушнір

МУЗИЧНО-ТЕАТРАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ОДНА З ФОРМ ПОЗАКЛАСНОЇ ВИХОВНОЇ РОБОТИ

У статті актуалізована проблема позакласної виховної роботи. Розглядаються особливості музично-театральної діяльності старшокласників у процесі позакласної виховної роботи у загальноосвітній школі. Визначено, що музично-театральна діяльність забезпечує самореалізацію особистості у творчому пошуку і поєднує її інтелектуальний та емоційно-образний потенціал, спрямований на реалізацію природних здібностей школяра.

Ключові слова: позакласна виховна робота, музично-театральна діяльність, творча діяльність, інтерес, пізнавальний інтерес.

У сучасній соціокультурній ситуації музична педагогіка покликана розробляти прогресивні форми навчання, створювати нові технології з метою оновлення навчально-виховного процесу і підвищення його ефективності.

Національна доктрина розвитку освіти в Україні одним із пріоритетних напрямів виховання особистості визначає розвиток її творчого потенціалу, індивідуального гуманістичного сприйняття навколишнього світу, формування здатності до самореалізації. Згідно цих позицій виховна робота у загальноосвітній школі має сприяти гармонійному розвитку особистості школяра, осягненню духовних цінностей, накопичених людством, залученню до світової музично-художньої культури.

Проблеми виховної роботи у загальноосвітній школі постійно привертають увагу як вітчизняних, так і зарубіжних вчених різних галузей знань з питань розвитку особистості (І. Зязюн, В. Разумний, І. Карпенко, Г. Шевченко, Н. Миропольська, Л. Коваль та ін.). Вчені-педагоги неодноразово наголошують на важливості творчого розвитку дітей засобами мистецтва (Е. Абдуллін, О. Апраксина, Д. Кабалевський, Б. Неменський, Ю. Усов та ін.); акцентують увагу на необхідності музичного виховання молоді (О. Дем'янчук, Н. Калашник, Л. Масол, Н. Миропольська, Г. Падалка, Ю. Петров, Л. Печко, С. Раппопорт, О. Рудницька, Г. Тарасенко, О. Торшилова, О. Ростовський, Г. Падалка, А. Щербо, Н. Юсуфбекова, Т. Цвелих, Е. Яковлев та ін.); розглядають різні аспекти естетичного виховання у контексті цілісного розвитку особистості (О. Дивненко, К. Долгов, С. Долуханов, А. Зися, А. Капська, М. Киященко,

А. Лаврецький та ін.).

Опанування учнями досягнень світової музично-художньої культури якнайбільш сприяє художньо-творчому і загальному розвитку особистості. Пізнання мистецтва не обмежується лише шкільними уроками. Важливим напрямком виховання учнів засобами мистецтва є проведення позакласної роботи.

Для оптимізації навчально-виховного процесу ми пропонуємо залучати школярів старших класів до якомога більшої творчої роботи, яка активізується у музично-театральній діяльності.

Мета статті – розкрити значення музично-театральної діяльності як однієї з форм позакласної виховної роботи в загальноосвітній школі.

Особливості розвитку старшокласників зумовлюють необхідність створення оптимальних умов щодо подальшого творчого розвитку. Значні педагогічні можливості розвитку старшокласників закладені в організації і змісті позакласної роботи.

Позакласній виховній роботі завжди приділялася значна увага з боку багатьох вчителів, методистів і вчених, які розглядали її з різних точок зору (О. Гребенюк, Л. Коган, І. Ланіна, А. Никішов, С. Рубінштейн, О. Тихомиров, Г. Щукіна та ін.).

У методичній літературі існує багато визначень позакласної роботи. Згідно довідкової літератури з педагогіки, «позакласна робота» – це складова частина навчально-виховного процесу в школі, одна з форм організації вільного часу учнів [1, с. 263].

Саме позакласна виховна робота забезпечує навчальний процес, який реалізовується в позаурочний час понад навчальний план і обов'язкову програму колективом вчителів і учнів або працівників і установ додаткової освіти. Позакласна робота з тими, хто вчиться, реалізується на добровільних засадах, обов'язково з урахування інтересів всіх її учасників, будучи невід'ємною складовою частиною виховного процесу.

Розглядаючи даний феномен, слід урахувати, що позакласна виховна робота – це, з одного боку, *педагогічна система*, що володіє цілісними властивостями і закономірностями функціонування, а з іншою – невід'ємна *частина вітчизняної системи освіти*. З цієї причини однією з центральних проблем методики позакласної виховної роботи завжди була проблема взаємозв'язку урочних і позаурочних занять як окремих випадків фундаментальної педагогічної проблеми цілісності навчально-виховного процесу.

Керувати виховним процесом – означає не тільки розвивати і удосконалювати закладене в дитині природою, коректувати небажані соціальні відхилення, що намічаються в її поведінці і свідомості, а й стимулювати у неї розвиток потреб до постійного саморозвитку, самоорганізації, самопроектування, самореалізації фізичних і духовних сил, оскільки кожна людина виховує себе перш за все сама.

В організації і змісті позакласної виховної роботи загальноосвітньої школи закладені значні педагогічні можливості формування творчої

особистості старшокласників.

У позакласній роботі існує багато різноманітних форм та напрямків, а саме:

- *форми* – навчальні, ігрові, змагальні, індивідуальні, групові;
- *напрямки* – музичні, літературні, хорові, театральні та ін.

Всі напрямки та форми позакласної роботи мають свої специфічні особливості, завдяки яким розвивається творча особистість школяра. Необхідно звернути увагу на те, що позакласна робота здійснюється за загальними *принципами*, які лежать в основі педагогіки:

- особистісно-орієнтований підхід, що виходить із самоцінності особистості, її духовності та суверенності, передбачає, що його реалізація має ґрунтуватися на діалогічній основі, що визначає суб'єкт-суб'єктну взаємодію учасників виховного процесу, їх самоактуалізацію і самоорієнтацію;

- принцип активності і самостійності школярів передбачає розвиток самостійності мислення, критичності щодо потоку художньої інформації, творчості у позаурочній діяльності;

- принцип соціокультурної адекватності, багатоманітності і варіативності спрямовує на створення варіативних програм художньо-естетичного виховання у позакласній роботі для різних типів шкіл з урахуванням локальної специфіки та можливостей;

- принцип безперервності і послідовності передбачає, що процес прилучення до мистецтва і розвитку естетичної свідомості, естетичного ставлення до нього здійснюватиметься (з орієнтацією на вікові особливості, рівень розвитку, потреби та інтереси учнів) поступово, поетапно збагачуючи здатність художньо-естетичного сприйняття явищ різних мистецтв, потребу творчого самовираження й особистої участі в естетичному перетворенні навколишнього життя [1].

Розглядаючи важливість проведення позакласної виховної роботи в сучасній школі, необхідно підкреслити, що велике значення для загального розвитку старшокласників має музично-театральна діяльність, котра вимагає значної витрати розумових сил і напруження, та якнайбільш сприяє формуванню у учнів почуття власної винятковості під час пошуків і створення нових ідей та образів.

Для організації музично-театральної діяльності школярів у загальноосвітній школі необхідним є розуміння сутності її складових: музичної, літературної та театралізованої. Питання, пов'язані з організацією та методикою театралізованої діяльності широко представлені в роботах вітчизняних педагогів, учених, методистів: Н. Карпинської, А. Ніколаїчевої, Л. Фурміна, Л. Ворошнін, Р. Сігуткін, І. Реуцький, Л. Бочкарьової, І. Медведевої, Т. Шишковою та ін. До проблеми взаємозв'язку музичної та літературної діяльності учнівської молоді, використання засобів літератури у вихованні дітей звертаються Л. Башманівська, Л. Березівська, І. Берштейн, Н. Волошина, В. Левін, Н. Миропольська та ін.

Суттєвою особливістю музично-театральної діяльності є її естетична спрямованість, тобто те, що розкриває красу, гармонічність.

Згідно педагогічних досліджень зазначимо, що специфіка музично-театральної діяльності у загальноосвітній школі передбачає володіння багатьма спеціальними знаннями, вміннями, навичками, до яких належить відтворення музично-художнього образу в діях.

Музично-театральна діяльність – це одиниця життя, опосередкована психічним віддзеркаленням, реальною функцією якого є орієнтація суб'єкта в реальному світі. Саме ця діяльність забезпечує самореалізацію особистості у творчому пошуку, що поєднує її інтелектуальний та емоційно-образний потенціал, спрямований на реалізацію природних здібностей школяра. В музично-театральній діяльності особливо яскраво розкриваються природні потреби школярів, зокрема, в активній діяльності вони виступають в нових соціальних амплуа, займають ролі, які відрізняються від ролі вчителя.

Досліджуючи дану проблему, на нашу думку, необхідно звернути увагу на психологічний аспект даного процесу, а саме: *інтерес* до творчої роботи.

Зазначимо, що інтерес є основою будь-якої діяльності, зокрема і музично-театральної. Саме інтерес забезпечує активність прояву пізнавальних потреб особистості, виявляється у позитивному емоційному тоні, що стимулює школяра до інтенсивності дій, спрямованих на певний об'єкт. Інтерес не може виникнути, якщо робота виконана без бажання. Розширення кола інтересів особистості старшокласника є одним із найважливіших завдань її гармонійного розвитку.

Людина задовольняє свої інтереси, які виникають на основі потреб у пізнанні, спілкуванні, певній діяльності тощо. Інтерес – духовне джерело активності, позитивна емоція, що мотивує дослідження і творчу взаємодію [2, с. 179]. Згідно висновків дослідження Н. Морозової, інтерес у всіх його видах і на всіх етапах розвитку характеризується трьома обов'язковими моментами:

- позитивною емоцією до діяльності;
- наявністю пізнавальної сторони емоції;
- наявністю безпосереднього мотиву, що йде від самої діяльності [3, с. 5].

Отже, інтерес поступово переходить у пізнавальну спрямованість особистості старшокласника, а потім у радість пізнання. Так, В. Бондаревський відмічав, щоб викликати інтерес до знань у старшокласників необхідно «розбудити у них пізнавальну активність і самостійність думки» [4, с. 5].

Зазначимо, що інтерес до знань визначає ціннісну орієнтацію людини, в тому числі і рівні пізнавальної мотивації навчання.

Г. Щукіна вважає, що пізнавальний інтерес має деякі переваги перед іншими мотивами, які можуть існувати і поряд з ним:

- пізнавальний інтерес раніше, ніж інші мотиви, усвідомлюється

школярем.

- пізнавальний інтерес порівняно з іншими мотивами більш точно відображає мотивацію навчання.
- пізнавальний інтерес, як мотив, більш доступний для спостереження.
- пізнавальний інтерес, як мотив особистості, має меншу ситуаційну прихованість, ніж інтерес як засіб навчання.
- пізнавальний інтерес є ланкою в системі мотивації і не відокремлений від інших мотивів, якими одночасно керується учень [5, с. 27].

Отже, пізнавальний інтерес постає як найцінніший мотив позакласної діяльності, його формування позитивно впливає на розвиток старшокласника. В музично-театральній діяльності, яка відповідає інтересам учня, знаходять вихід його розумові, музичні, сценічні, хореографічні здібності та підвищується інтенсивність усіх психічних процесів: уява, пам'ять, мислення, воля, емоції тощо.

Висвітлені у науковій літературі положення забезпечили можливість охарактеризувати пізнавальний інтерес старшокласників як психологічну та особистісну категорію, яка є важливим показником в музично-театральній діяльності.

Таким чином, музично-театральна діяльність є важливою формою позакласної роботи, що передбачає організацію навчально-виховного процесу на основі урахування індивідуальних інтересів школярів, спрямована, передусім, на розвиток духовного світу кожного старшокласника засобами різних видів мистецтв. В основі організації музично-театральної діяльності старшокласників – визнання індивідуальності кожного учня та надання йому можливостей реалізувати свої здібності у творчому процесі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Комплексна програма художньо-естетичного виховання у загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах // Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України. – 2004. – № 10. – С. 9–32.
2. Изард К. Е. Эмоции человека / Кэрролл Изард ; [под ред. В. Я. Гозмана]. – М. : МГУ, 1980. – 439 с.
3. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка : навч. посіб. / Неля Євстихіївна Мойсеюк. – К. : ВАТ «КДНК», 2001. – 608 с.
4. Бондаревский В. Б. Воспитание интереса к знаниям и потребности к самообразованию : кн. для учителя / Владислав Борисович Бондаревский. – М. : Просвещение, 1985. – 143 с.
5. Щукина Г. И. Педагогические проблемы формирования познавательных интересов учащихся / Галина Ивановна Щукина; АПН СССР. – М. : Педагогика, 1988. – 203, [2] с.
6. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / Семен Устимович Гончаренко. – К. : Либідь, 1987. – 374 с.